O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2026, [15]
ISSN 2181-7324(Print)

IJTIMOIY FANLAR
http://journals.nuu.uz
ISSN 3093-8996(Onlayn)

UDK 316.62:316.42 (043)

***Dilrabo S. AXMEDOVA,***
*O‘qituvchi, Qarshi davlat universiteti, Qarshi, O‘zbekiston*
*E-mail: dilliaxmedova@gmail.com, ORCID:0009-0003-4807-2628*

*Professor, f.f.d A.Shaymanova taqrizi asosida*

## IJTIMOIY BEFARQLIK FENOMENI: ZAMONAVIY JAMIYATDA UNING SABABLARI VA IJTIMOIY OQIBATLARI

Annotatsiya

Maqolada zamonaviy jamiyatda ijtimoiy befarqlik fenomeni, uning yuzaga kelish omillari va ijtimoiy oqibatlari tahlil qilinadi. Ijtimoiy befarqlik shaxsning jamoat hayoti, atrofidagi insonlar muammolari va umumiy qadriyatlarga nisbatan munosabati susayishi sifatida ko‘rib chiqiladi. Uning shakllanishida individuallashuv, ijtimoiy ishonchning pasayishi, iqtisodiy va ruhiy bosim, axborotning ortiqcha oqimi hamda raqamli muhitning ta’siri yoritiladi. Shuningdek, befarqlikning jamiyatdagi hamjihatlik, fuqarolik faolligi va o‘zaro yordam madaniyatiga ta’siri muhokama qilinib, uni kamaytirishga qaratilgan takliflar ilgari suriladi. Maqola nazariy tahlil va ilmiy adabiyotlarni o‘rganishga asoslangan.

**Kalit so‘zlar:** ijtimoiy befarqlik, jamiyat, ijtimoiy ishonch, individuallashuv, fuqarolik faolligi, hamjihatlik, raqamli muhit.

## ФЕНОМЕН СОЦИАЛЬНОГО БЕЗРАЗЛИЧИЯ: ЕГО ПРИЧИНЫ И СОЦИАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Аннотация

В статье рассматривается феномен социального безразличия, причины его возникновения и последствия для современного общества. Социальное безразличие понимается как ослабление внимания человека к общественной жизни, проблемам окружающих и общим ценностям. Анализируются индивидуализация, снижение социального доверия, экономическое и психологическое давление, информационная перегрузка и влияние цифровой среды. Рассматривается воздействие безразличия на общественную солидарность, гражданскую активность и культуру взаимопомощи. Предлагаются меры по его преодолению. Статья основана на теоретическом анализе и изучении научной литературы.

**Ключевые слова:** социальное безразличие, общество, социальное доверие, индивидуализация, гражданская активность, солидарность, цифровая среда.

## THE PHENOMENON OF SOCIAL INDIFFERENCE: ITS CAUSES AND SOCIAL CONSEQUENCES IN MODERN SOCIETY

Annotation

This article examines social indifference, its causes, and its consequences for modern society. Social indifference is understood as a decline in people’s concern for public life, the difficulties faced by others, and shared values. The article analyzes individualization, declining social trust, economic and psychological pressure, information overload, and the influence of digital environments. It also considers the effects of indifference on social solidarity, civic engagement, and mutual aid, and proposes measures to address the phenomenon. The study is based on a theoretical analysis of relevant scholarly literature.

**Keywords:** social indifference, society, social trust, individualization, civic engagement, solidarity, digital environment.

**Kirish.** Ijtimoiy hayotning barqarorligi nafaqat iqtisodiy taraqqiyot yoki huquqiy me’yorlarga, balki insonlarning bir-biriga bo‘lgan munosabati, umumiy muammolarga daxldorlik hissi va hamkorlikka tayyorligiga ham bog‘liq. Shu nuqtayi nazardan, ijtimoiy befarqlik zamonaviy jamiyat uchun muhim tahlil obyekti hisoblanadi.

Ijtimoiy befarqlikni har qanday vaziyatda shaxsning jim turishi yoki yordam bermasligi bilan tenglashtirib bo‘lmaydi. Insonning imkoniyati cheklangani, vaziyat haqida ma’lumotga ega emasligi yoki xavfsizligiga tahdid mavjudligi ham uning aralashmasligiga sabab bo‘lishi mumkin. Shuning uchun befarqlikni shaxsiy axloqiy nuqson sifatida emas, balki ijtimoiy muhit, ishonch, mas’uliyat va ishtirok bilan bog‘liq murakkab hodisa sifatida o‘rganish lozim.

Maqolaning maqsadi – ijtimoiy befarqlikning asosiy sabablarini tahlil qilish, uning jamiyatga ta’sirini ko‘rsatish va bu hodisani kamaytirishga qaratilgan takliflarni ishlab chiqish.

**Tadqiqot metodologiyasi.** Maqola nazariy-tahliliy xususiyatga ega. Unda ijtimoiy befarqlikka daxldor ilmiy adabiyotlarni o‘rganish, tushunchalarni qiyosiy tahlil qilish va muammoni ijtimoiy munosabatlar nuqtayi nazaridan umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Maqola doirasida mustaqil so‘rovnoma o‘tkazilmagan; shu sababli unda aniqlangan empirik natijalar yoki raqamli ko‘rsatkichlar keltirilmaydi.

Ijtimoiy befarqlik tushunchasi va uning ko‘rinishlari. Ijtimoiy befarqlik – shaxs yoki guruhning jamiyatdagi muammolar, boshqa insonlarning ehtiyojlari va umumiy manfaatlarga nisbatan e’tibori yoki amaliy ishtiroki susaygan holatdir. U turli shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin: boshqalarning qiyinchiliklariga munosabat bildirmaslik, mahalla yoki jamoa ishlarida qatnashmaslik, jamoat muammolarini faqat mutasaddilarga tegishli deb hisoblash, adolatsizlikka ko‘nikish yoki o‘z fikrini bildirishdan voz kechish.

Befarqlikning muhim xususiyati — uning faqat alohida insonning ichki holati bilan cheklanmasligidir. Agar jamiyatda odamlar bir-biriga ishonmasa, o‘z harakati natija berishini kutmasa yoki umumiy muammolarni hal qilishda ishtirok etish imkoniyatini ko‘rmasa, befarqlik kengroq ijtimoiy muhitning belgisiga aylanishi mumkin. Shu bois muammoni tahlil qilishda shaxsiy mas’uliyat bilan birga, odamlarning ishtirokini qo‘llab-quvvatlaydigan yoki cheklaydigan shart-sharoitlarni ham hisobga olish kerak.

Ijtimoiy befarqlikning asosiy sabablari. 1. Individuallashuv va ijtimoiy aloqalarning susayishi

Zamonaviy hayotda shaxsiy maqsadlar, mustaqil qarorlar va individual muvaffaqiyatga intilish kuchayib bormoqda. Bu jarayon insonning o‘z imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarishiga yordam berishi mumkin. Biroq shaxsiy manfaatni jamoaviy manfaatdan mutlaq ustun qo‘yish holatida odamlar o‘rtasidagi hamkorlik va o‘zaro mas’uliyat susayadi.

Jorj Zimmel shahar hayoti, tezkor o‘zgarishlar va ko‘plab taassurotlar insonning atrofidagilarga munosabatiga ta’sir qilishini tahlil qilgan. Bu qarashlar bugun ham muhim: katta shaharlardagi

tezkor turmush tarzi, vaqt tanqisligi va doimiy shoshilish insonni ijtimoiy aloqalardan uzoqlashtirishi mumkin.

2. Ijtimoiy ishonchning pasayishi

Ishonch odamlarning birgalikda harakat qilishi, jamoat tashabbuslarida qatnashishi va o‘zaro yordam ko‘rsatishi uchun muhim shartdir. Agar shaxs o‘z ishtiroki qadrlanmasligiga yoki muammo baribir hal bo‘lmasligiga ishonsa, faollikka bo‘lgan intilishi kamayishi mumkin. Takrorlanuvchi salbiy tajriba, adolatsizlik hissi va jamoat institutlariga nisbatan ishonchsizlik ham «mening harakatimdan foyda yo‘q» degan qarashni kuchaytirishi ehtimol.

3. Iqtisodiy va ruhiy bosim

Ishsizlik, moliyaviy qiyinchiliklar, barqaror kelajakka ishonchning kamligi va kundalik tirikchilik tashvishlari insonning diqqatini asosan shaxsiy muammolarga qaratishi mumkin. Bu sharoitda jamoat hayotida ishtirok etish uchun vaqt va ruhiy resurs kamayadi.

Uzoq davom etuvchi stress, charchoq va hissiy toliqish ham boshqalarning muammolariga munosabat bildirish qobiliyatini susaytirishi mumkin. Bunday holatni faqat «insonlar mehrsiz bo‘lib qoldi» deb izohlash to‘g‘ri emas: ba’zan befarqlik ko‘rinishida namoyon bo‘lgan xulq ortida shaxsiy resurslarning tugab borishi turadi.

4. Axborotning ortiqcha oqimi va raqamli muhit

Raqamli platformalar odamlarga ko‘plab voqealardan tez xabardor bo‘lish imkonini beradi. Biroq bir vaqtning o‘zida turli fojialar, nizolar va muammolar haqidagi axborotning uzluksiz kelib turishi hissiy charchoqni kuchaytirishi mumkin. Natijada ayrim kishilar xabarlarni ko‘rsa-da, ularga amaliy javob berishga qiynaladi yoki o‘zini himoya qilish maqsadida axborotdan uzoqlashadi.

Shu bilan birga, raqamli tarmoqlarda bildirilgan fikr yoki «yoqtirish» belgisi har doim ham amaliy yordam va uzoq muddatli fuqarolik ishtirokini anglatmaydi. Virtual munosabatlar jamoatchilik e’tiborini oshirishi mumkin, ammo ularning haqiqiy ijtimoiy hamkorlikka aylanishi alohida tashkiliy muhitni talab qiladi.

5. Mas’uliyatning tarqalib ketishi

Jamoat joyida yoki katta guruh ishtirokida muammo yuzaga kelganda, har bir kishi boshqa birov chora ko‘radi deb o‘ylashi mumkin. Bunday sharoitda mas’uliyat aniq shaxsga tegishlidek ko‘rinmaydi va yordam berish kechikishi ehtimoli oshadi. Bu holat ijtimoiy befarqlikning sabablaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Ijtimoiy befarqlikning oqibatlari

Jamiyatdagi o‘zaro ishonch va hamjihatlikning susayishi

Odamlar atrofdagilarning muammolariga e’tibor qaratmasa, hamkorlik va o‘zaro yordamga asoslangan aloqalar zaiflashadi. Bu esa mahalla, ta’lim muassasasi, ish joyi va boshqa jamoalarda umumiy maqsad atrofida birlashishni qiyinlashtiradi.

Fuqarolik faolligining kamayishi. Ijtimoiy befarqlik fuqarolarning jamoat ishlarida qatnashmasligi, o‘z huquq va manfaatlarini ifoda etmasligi yoki umumiy muammolarni hal qilishda ishtirok etmasligi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Natijada mahalliy muammolar o‘z vaqtida ko‘tarilmaydi, jamoat tashabbuslari kamayadi va fuqarolarning o‘zgarishlarga ta’sir ko‘rsatish imkoniyati cheklanadi.

Muammolarning odatiy hol sifatida qabul qilinishi. Agar adolatsizlik, kamsitish, zo‘ravonlik yoki boshqa ijtimoiy muammolarga muntazam ravishda munosabat bildirilmasa, ularga nisbatan jamoatchilik sezgirligi pasayishi mumkin. Muammoning odatiylashuvi uni bartaraf etishga qaratilgan harakatlarni ham susaytiradi.

Yolg‘izlanish va ijtimoiy ajralish. Befarqlik faqat jamiyatga emas, alohida shaxsga ham ta’sir qiladi. Qo‘llab-quvvatlash va muloqot yetishmasligi insonda yolg‘izlik hissini kuchaytirishi mumkin. Shu bilan birga, o‘zi befarq munosabatga duch kelgan shaxs ham boshqalardan uzoqlashib, ijtimoiy hayotdan chetlanishi ehtimol.

**Muhokama.** Ijtimoiy befarqlikni birgina sabab bilan tushuntirib bo‘lmaydi. Individuallashuv, ishonchning susayishi, iqtisodiy bosim, hissiy toliqish va raqamli muhitdagi axborot oqimi bir-biri bilan bog‘lanib, insonning ijtimoiy ishtirokiga ta’sir qiladi. Shuning uchun muammoning yechimini ham faqat shaxsga «befarq bo‘lmaslik»ni uqtirish bilan cheklab bo‘lmaydi.

Samarali yondashuv odamlarning tashabbus ko‘rsatishi uchun qulay shart-sharoit yaratishni, jamoatchilik fikrini eshitishni va amaliy ishtirok natijasini ko‘rsatishni talab qiladi. Masalan, mahalla yoki ta’lim muassasasida ko‘ngillilar tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, muammolarni ochiq muhokama qilish va murojaatlarga javob berish jamoaviy mas’uliyat hissini kuchaytirishi mumkin.

Ijtimoiy befarqlikka qarshi choralar majburlash yoki ayblashga emas, ishonch, hamkorlik va aniq ishtirok imkoniyatlarini kengaytirishga tayanishi lozim. Bunda oila, ta’lim muassasalari, mahalla, ommaviy axborot vositalari va jamoat tashkilotlarining hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

**Xulosa va tavsiyalar.** Tahlil ijtimoiy befarqlik zamonaviy jamiyatda shaxsiy munosabatlar va keng ijtimoiy jarayonlar kesishuvda shakllanishini ko‘rsatadi. Unga individuallashuv, ijtimoiy ishonchning pasayishi, iqtisodiy va ruhiy bosim, axborot ortiqchaligi hamda mas’uliyatning guruh ichida tarqalib ketishi ta’sir qilishi mumkin. Befarqlik esa jamiyatdagi hamjihatlikni zaiflashtirib, fuqarolik ishtiroki va o‘zaro yordam madaniyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Muammoni kamaytirish uchun quyidagi yo‘nalishlar muhim:

Ta’lim muassasalarida ijtimoiy mas’uliyat va hamdardlik ko‘nikmalarini rivojlantirish. O‘quvchi va talabalarni jamoaviy loyihalar, ko‘ngillilik hamda tengdoshlariga yordam berish tashabbuslariga jalb qilish.

Oila, mahalla va ta’lim muassasasi hamkorligini kuchaytirish. Yoshlarning muammolarini o‘z vaqtida eshitish va ularning jamoat hayotida ishtirok etishiga sharoit yaratish.

Mahalliy tashabbuslar uchun aniq ishtirok imkoniyatlarini kengaytirish. Aholiga muammoni ko‘tarish bilan birga, uni hal qilish jarayonida qatnashish imkonini berish.

Raqamli savodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish. Axborot oqimini tanqidiy baholash, tekshirilgan ma’lumotga tayanish va onlayn faollikni amaliy hamkorlik bilan bog‘lash.

Ijtimoiy ishonchni mustahkamlash. Odamlarning murojaatlari va tashabbuslariga ochiq, tushunarli va o‘z vaqtida javob berish hamda jamoatchilik bilan muloqotni yo‘lga qo‘yish.

Umuman olganda, ijtimoiy befarqlikni kamaytirish uchun insonlarning nafaqat shaxsiy munosabatini, balki ular yashaydigan ijtimoiy muhitni ham hisobga olish zarur. Ishonch, muloqot va amaliy ishtirokni qo‘llab-quvvatlaydigan muhit jamiyatdagi hamjihatlik va o‘zaro mas’uliyatni kuchaytirishga xizmat qiladi.

## ADABIYOTLAR


1. Simmel, G. “The Metropolis and Mental Life.” In: The Sociology of Georg Simmel. Translated and edited by Kurt H. Wolff. New York: Free Press, 1950.
2. Durkheim, E. The Division of Labor in Society. Translated by W. D. Halls. New York: Free Press, 1984.
3. Putnam, R. D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster, 2000.
4. Bauman, Z. Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press, 2000.
5. Arendt, H. The Human Condition. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1998.